

Apvienošanās kontrole investīciju fondiem

Ievads

Gan Eiropas Savienībā (ES), gan Latvijā likumā noteiktos gadījumos tirgus dalībniekiem, tai skaitā investīciju fondiem, ir pienākums paziņot par apvienošanās konkurences iestādēm un saņemt atļauju pirms darījuma īstenošanas. Apskatīsim, kādos gadījumos darījumi jāpaziņo Eiropas savienības (ES) un Latvijas konkurences iestādēm, kā noskaidrot, vai konkrētais darījums jāpaziņo, īpašu uzmanību pievēršot investīciju fondu struktūrām.

Apvienošanās definīcija

Apvienošanās regulējums attiecas uz darījumiem, kas rada ilgstošas kontroles maiņu. Tas ietver gan divu vai vairāku uzņēmumu saplūšanu vienā, gan viena uzņēmuma kontroles iegūšanu citā uzņēmumā. Kontrole apzīmē spēju ietekmēt uzņēmumu stratēģiju un lēmumus un tā var būt vienpersoniska vai kopīga, tieša vai netieša, un to var iegūt dažādos veidos – ar balsstiesībām, līgumiem, īpašuma tiesībām u.c.¹ Investīciju fondu gadījumā tipiski kontroles maiņa rodas, ja fonds (vai ar to saistīta struktūra) iegūst kontroli pār mērķsabiedrību, piemēram, nopērkot vairākumu akciju vai iegūstot noteicošas balsstiesības mērķa uzņēmumā. Ja fonds iegūst tikai nelielu, mazākuma daļu bez izšķirošas ietekmes, parasti tas nerada kontroles maiņu un nav jāpaziņo konkurences iestādēm. Tomēr arī mazākuma akciju iegūšana var rezultēties kontroles iegūšanā, ja fonds faktiski iegūst izšķirošu ietekmi (piemēram, plašs akcionāru loks un fonda iegūtās balsstiesības nodrošina veto tiesības). Attiecīgi investīciju fondiem jāvērtē ne tikai iegādāto procentu apjoms, bet arī korporatīvās tiesības un ietekme, ko dod ieguldījums.

Apvienošanās jēdziens ietver ne tikai klasisku uzņēmumu saplūšanu vai pievienošanu, bet arī jebkuru darījumu, kura rezultātā tiek iegūta tieša vai netieša izšķiroša ietekme pār cita uzņēmuma aktīviem. Aktīvu iegāde (piemēram, ražošanas iekārtu iegāde, telpu iegāde) uzskatāma par apvienošanos, ja tā palielina pircēja tirgus daļu attiecīgajā tirgū. Tātad investīciju fonda darījums var būt apvienošanās ne vien tad, ja fonds pērk uzņēmuma akcijas, bet arī, piemēram, ja tas pārņem konkurenta uzņēmuma aktīvus (biznesa daļu), ja rezultātā mainās kontrole un konkurences apstākļi kādā tirgū.

Paziņošanas sliekšņi

Pirms apvienošanās īstenošanas jāiesniedz paziņojums Konkurences padomei, ja izpildās Konkurences likumā noteiktie apgrozījuma kritēriji. Ziņojums ir jāsniedz, ja:

- Apvienošanās dalībnieku kopējais neto apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā Latvijas teritorijā bija vismaz 30 miljoni EUR, un
- vismaz diviem no apvienošanās dalībniekiem iepriekšējā gadā Latvijā bija apgrozījums vismaz 1,5 miljoni EUR katram.

Šie sliekšņi ir kumulatīvi – t.i., jāizpildās abiem. Piemēram, ja investīciju fonds vēlas iegādāties vietējo uzņēmumu, jāskaita fonda grupas uzņēmumu apgrozījums Latvijā un mērķa uzņēmuma apgrozījums Latvijā. Ja kopā tie pārsniedz 30 milj. EUR un vismaz diviem no darījumā iesaistītajiem (praktiski tas būs fonds (tā grupa) un mērķa uzņēmums) katram pārsniedz 1,5 milj. EUR, tad paziņošana ir obligāta.

¹ Komisijas konsolidētajā Jurisdikcijas paziņojumā (2008/C 95/01),

Lai gan uzņēmumu apgrozījumu ierasti rēķina no to pamatdarbības, attiecībā uz bankām un apdrošināšanas sabiedrībām noteikti specifiski apgrozījuma aprēķināšanas mehānismi. Piemēram, bankām apgrozījumā skaita procentu ienākumus, finanšu operāciju peļņu u.tml., nevis neto apgrozījumu no preču pārdošanas. Investīciju fondiem šīs speciālās normas parasti nav tieši piemērojamas, ja vien fonds nav pats kredītiestāde vai apdrošinātājs.

ES līmenī apvienošanās kontroli reglamentē Padomes Regula (EK) Nr. 139/2004 (ES Apvienošanās regula) par kontroli pār koncentrācijām starp uzņēmumiem, kas nosaka, ka apvienošanās (darījumi, kuros uzņēmumi apvienojas vai kāds iegūst kontroli pār citu) ir jāpaziņo Eiropas Komisijai, ja tās sasniedz noteiktus apgrozījuma sliekšņus, kas piešķir darījumam Kopienas mērogu.

Apvienošanās ir Kopienas mēroga apvienošanās, ja:

- uzņēmumu kopējais apgrozījums pasaulē pārsniedz EUR 5 mljrd., un vismaz diviem uzņēmumiem katram apgrozījums ES pārsniedz 250 milj. EUR; vai
- uzņēmumu kopējais apgrozījums pasaulē pārsniedz 2,5 mljrd. EUR, apgrozījums pārsniedz noteiktus sliekšņus vismaz trijās dalībvalstīs, un vismaz diviem uzņēmumiem katram apgrozījums ES pārsniedz 100 milj. EUR.

Izņēmums: apvienošanās nav Kopienas mēroga, ja katrs uzņēmums vairāk nekā 2/3 sava ES apgrozījuma gūst vienā un tajā pašā dalībvalstī.

Ja ziņojums jāsniedz Eiropas Komisijai, tas nav jāsniedz nacionālajai konkurences iestādei.

Apgrozījuma aprēķināšana un grupas definēšana investīciju fondu gadījumā

Lai novērtētu, vai sasniegti paziņošanas sliekšņi, jārēķina apvienošanās dalībnieku apgrozījums. Vispārīgs princips – jāņem vērā visa attiecīgo uzņēmumu grupas apgrozījums (neto apgrozījums) attiecīgajā teritorijā, nevis tikai atsevišķi iegādātā uzņēmuma vai viena fonda daļa.

Par apgrozījumu konkurences kontroles kontekstā parasti uzskata neto apgrozījumu, t.i., ieņēmumus no preču pārdošanas un pakalpojumu sniegšanas, atskaitot tirdzniecības atlaides, pievienotās vērtības nodokli un citus ar apgrozījumu tieši saistītus nodokļus. Piemēram, ja investīciju fondam piederošs uzņēmums Latvijā pārdevis preces par 10 milj. EUR plus PVN, tā neto apgrozījums būtu ~8,26 milj. EUR (ja PVN 21%), jo PVN netiek pieskaitīts.

Lai novērtētu, vai darījums sasniedz paziņošanas sliekšni, jāskaita visi tirgus dalībnieka apgrozījumi jeb visas grupas apgrozījums. 'Apvienošanās dalībnieks' jeb uzņēmums, kuru koncentrācija skar, ietver ne tikai konkrēto juridisko personu, kura pērk vai tiek pirktā, bet visas saistītās sabiedrības, pār kurām tai ir kontrole vai kuras to kontrolē. Praktiski tas nozīmē, ka pircēja pusē jāskaita visa pircēja uzņēmumu grupas (mātes un meitas uzņēmumu) apgrozījums, pārdevēja/mērķa pusē tikai mērķa uzņēmuma grupa (tai skaitā meitas uzņēmumi). Pārdevēja apgrozījumu drīkst neņemt vērā, ja tas pēc darījuma zaudē kontroli pār mērķa sabiedrību. Grupas iekšējie darījumi netiek skaitīti dubultā, tādēļ iekšējais apgrozījums starp grupas uzņēmumiem tiek izslēgts no kopējā apjoma.

Investīciju fondu specifika - kurš ir apvienošanās dalībnieks?

Investīciju fondu struktūras mēdz būt sarežģītas. Svarīgi noskaidrot, kura juridiskā persona tiek uzskatīta par apvienošanās dalībnieku konkurences tiesību izpratnē? Bieži pats fonds nav patstāvīgs "uzņēmums" tradicionālā izpratnē (piemēram, atvērtie ieguldījumu fondi Latvijā ir līdzekļu kopums, ko pārvalda

ieguldījumu pārvaldes sabiedrība, un tiem nav juridiskas personas statusa). Alternatīvie, privātā kapitāla fondi nereti tiek dibināti kā komandītsabiedrības vai akciju sabiedrības, kur partneri mēdz būt investori bez kontroles, bet vispārējais partneris vai pārvaldnieks ir faktiskais lēmumu pieņēmējs un attiecīgi kontroles īstenotājs.

Lai gan Latvijas Konkurences padome nav sniegusi skaidrojumu par kontroles īstenošanu investīciju fondos, Eiropas Komisijas jurisdikcijas paziņojums norāda, ka investīciju fondi vairumā gadījumu tiek veidoti komandītsabiedrību formā, investori-komandītisti individuāli nekontrolē fondu, un fondi kā tādi ir tikai ieguldījumu nesēji. Kontroli pār portfeļuzņēmumiem parasti īsteno ieguldījumu pārvaldnieks, kas fondu dibinājis un to arī pārvalda. Komisijas paziņojumā skaidrots: *"atkarībā no apstākļiem, kontroli parasti īsteno ieguldījumu sabiedrība, kas izveidojusi fondu, jo pats fonds tipiski ir tikai ieguldījumu instruments; retos gadījumos kontroli var īstenot pats fonds"*.

Pārvaldītājs var kontrolēt fondu caur organizatoriskiem mehānismiem, kontrolējot fonda juridisko pārstāvi (piemēram, komplementāru jeb *general partner*) vai izmantojot līgumus (piemēram, pārvaldīšanas līgumus). Konkurences tiesību kontekstā tas nozīmē, ka pār pašu tirgus dalībnieku, kas iegūst kontroli, jeb fondu, izšķirošu ietekmi īsteno pārvaldnieks vai komplementārs (*general partner*). Vienlaikus, ja investori ir aktīvi fonda pārvaldīšanā, var tikt uzskatīts, ka lielākie investori ir kontroles īstenotāji pār fondu.

Kopumā jāvērtē, kurai personai vai personu grupai — tieši vai netieši, vienpersoniski vai kopīgi — piemīt izšķirošās pilnvaras un tiesības veikt fondā tās darbības, kas minētas regulas 5. panta 4. punkta b) apakšpunktā. Šādas pilnvaras var izpausties, piemēram, kā tiesības izmantot vairāk nekā pusi balsstiesību, iecelt vairāk nekā pusi uzraudzības padomes, valdes vai citu institūciju locekļu, kas juridiski pārstāv uzņēmumu, vai arī tiesības noteikt un vadīt uzņēmuma saimniecisko darbību.

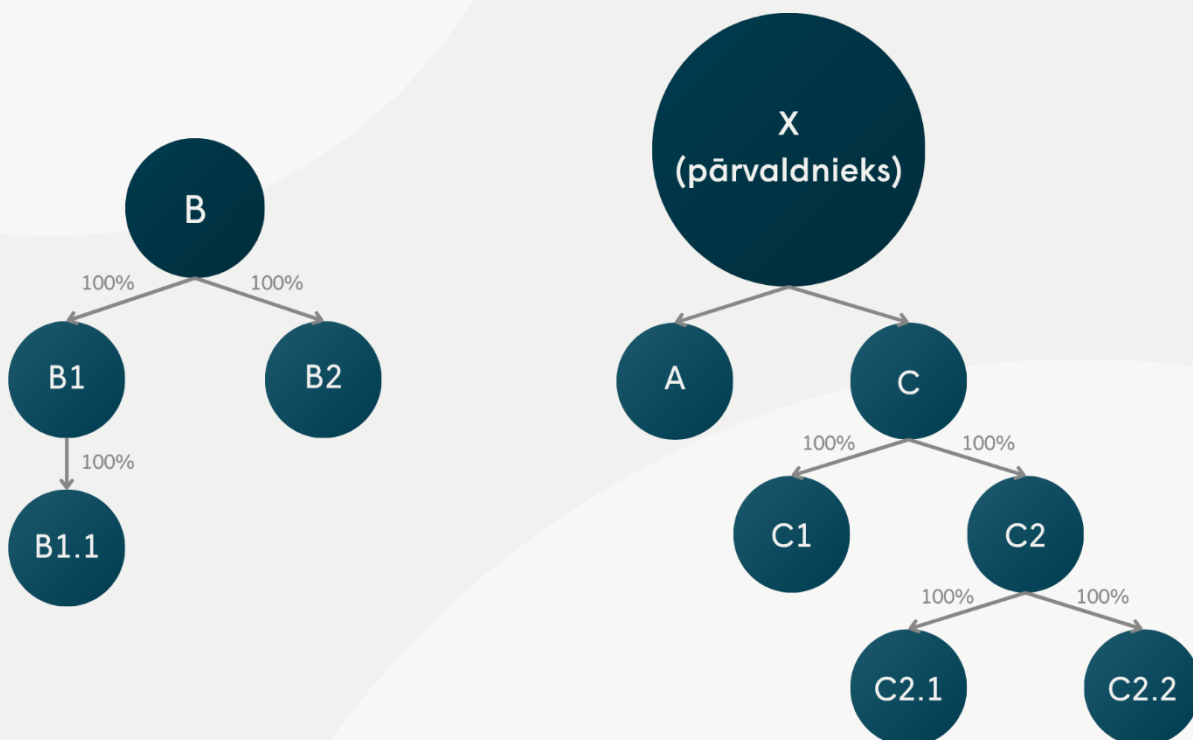
Ja pārvaldnieks pārvalda vairākus fondus, kuriem var būt dažādi investori, parasti pastāv struktūra, kas ļauj pārvaldītājam vienoti kontrolēt dažādos fondus. Attiecīgi, ja kāds no fondiem iegādājas jaunu portfeļuzņēmumu, tad apgrozījuma sliekšņu aprēķinā tiks ņemts vērā kopējais apgrozījums, ko veido visu tās fondu portfeļuzņēmumu apgrozījums (plus attiecīgā mērķa apgrozījums). Citiem vārdiem, tiek skatīta visa grupas apvienotā ekonomiskā vara, nevis katrs fonds atsevišķi.

Apvienošanās kontrolē tiek ņemts vērā visas grupas apgrozījums, jo apgrozījums kalpo kā uzņēmuma ekonomiskā spēka un konkurences nozīmības rādītājs, nevis tikai konkrētās iegūstošās juridiskās personas mērogs. Tā kā kontrole dod iespēju mātes sabiedrībai īstenot izšķirošu ietekmi pār visiem grupas uzņēmumiem, darījuma iespējamā ietekme uz konkurenci ir jāvērtē, ņemot vērā visas uzņēmumu grupas resursus un tirgus klātbūtni kopumā.

Piemērs:

Investīciju fonds A (ko pārvalda sabiedrība X) plāno iegādāties 100% akciju uzņēmumā B Latvijā. Sabiedrība X pārvalda arī fondu C, kam jau pieder vairāki uzņēmumi Latvijā. Lai noskaidrotu, vai darījums jāpaziņo Konkurences padomei, jāaprēķina: (a) visu uzņēmumu, kurus kontrolē X caur fondiem A un C, kopējais apgrozījums Latvijā ($A+C+C1+C2+C2.1+C2.2$) + uzņēmuma B apgrozījums Latvijā ($B+B1+B1.1+B2$); (b) vai šī summa pārsniedz 30 milj. EUR; un (c) vai vismaz divi no darījumā iesaistītajiem (piemēram, kādi no X kontrolētajiem uzņēmumiem un pats B katrs pārsniedz 1,5 milj. EUR Latvijā. Ja, piemēram, X grupai (fondu A+C portfelim) Latvijā apgrozījums ir 25 milj. EUR un B apgrozījums 7 milj. EUR, tad kopā 32 milj. EUR – pirmais kritērijs izpildās. Pieņemsim, ka fonda C portfelī ir vismaz viens uzņēmums ar >1,5 milj. EUR apgrozījumu Latvijā un arī B apgrozījums >1,5 milj. EUR – tad arī otrais kritērijs izpildās,

un darījums jāpaziņo Konkurences padomei pirms tā īstenošanas. Mazāka mēroga fondi parasti nerasniedz ES sliekšņus, taču lielu starptautisku fondu gadījumā arī ES paziņošana var būt aktuāla.

Jāuzsver: ja investīciju fonds neiegūst kontroli, piemēram, pērk nelielu mazākuma daļu uzņēmumā B, kur cits akcionārs saglabā kontroli, tad šāds darījums nav apvienošanās un nav paziņojams (ja vien tas nav daļa no virknes darījumu, kuru kombinācija maina kontroli). Taču, ja fonds iegūst kopīgu kontroli (piemēram, divi fondi kopā kontrolēs uzņēmumu), darījums uzskatāms par apvienošanos un tiek vērtēts līdzīgi – apgrozījumu sliekšņiem tiek ņemtas vērā abu ieguvēju pušu grupas.

Secinājumi

Investīciju fondiem, plānojot ieguldījumus, īpaši uzņēmumu iegādes vai apvienošanas, ir rūpīgi jāpārbauda apvienošanās kontroles prasības gan ES, gan Latvijas līmenī. ES regulējums nosaka paziņošanu Eiropas Komisijai, ja darījums ir liela mēroga un skar vairākas valstis (pārsniedzot noteiktos miljardos mērītos apgrozījuma sliekšņus). Latvijas regulējums paredz darījuma paziņošanu Konkurences padomei, ja darījuma dalībnieku apgrozījums Latvijā pārsniedz 30 miljonus EUR un diviem no tiem ir vismaz 1,5 milj. EUR katram. Fondiem jāņem vērā, ka apgrozījums tiek skaitīts grupu griezumā – t.i., jāiekļauj visu kontrolēto uzņēmumu ienākumi. Īpaši privātā kapitāla fondu gadījumā kontrolējošā persona var būt gan fonda pārvaldītājs, gan lielākais investors un visu portfeli esošo uzņēmumu apgrozījums tiek skatīts kopā.

Praksē tas nozīmē, ka investīciju fondi nedrīkst vērtēt katru darījumu izolēti, bet gan ir jāapzina visa sava grupa un tās apgrozījums. Latvijas Konkurences padome un Eiropas Komisija var sodīt par nepaziņotu apvienošanos (t.s. *gun jumping*), ja darījums īstenots bez atļaujas, kaut arī būtu bijis paziņojams. Tāpēc investīciju fondu pārvaldītājiem ieteicams jau laicīgi darījuma plānošanā veikt konkurences tiesību izvērtējumu un identificēt, vai darījums ir apvienošanās pēc definīcijas, un, ja tā ir, aprēķināt apgrozījuma atbilstību sliekšņiem gan nacionālā, gan ES līmenī.